

EDEBÎ DİLEKÇE OLARAK KASİDELER
Eulogy as a Literary Petition

Dr. Rasih ERKUL*

ÖZ

Divanlarda önemli yer tutan kasidelerin, başlangıçtaki “medh şiiri” olma niteliği, zaman içerisinde değişir. Kaside yazılanların, şairle olan yakın ilişkilerine, şairlerin bu yakınlıktan doğan rahatlıkları eklenince bazı şikâyet ve isteklerin de dile getirildiği görülür. Bu yazıda edebî dilekçe nitelikli kaside örnekleri verilerek, bu durumun değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kaside, övgü, edebî dilekçe

ABSTRACT

The quality of eulogy which takes important place in divans and is known as praise poems at the beginning changes in the course of time. The close relationship between the people who comfort which and the comfort which from this relationship seemed to be told in their some complaints and desires. In this chapter this condition will be evaluated by giving examples of eulogy having the quality of literary petition.

Keywords: Eulogy, praise, literary petition

Kasideler, divanlarda önemli yer tutan şiiirlerdir. Bu şiiirler, yazılış amaçları açısından söz götürürler. Yazılış amaçlarına göre işlenen temalar gözden geçirildiğinde, başlangıçtaki “medh şiiri” olma niteliğinin zaman içerisinde değiştiğini görmek mümkündür. Bu yazıda, kasidelerin “edebî dilekçe” haline dönüşmesi ile bu durumun sonuçları üzerinde durulacaktır.

Öncelikle temadaki değişikliğin akışı açısından, kasidelerin ortaya çıkışına temas etmek uygun olacaktır. Arap edebiyatının ilk devirlerinde doğan kaside, cahiliye devrinde zirveye çıkar ve değişikliklerle İslâm dünyasında en çok kullanılan bir şiir şekli olur.¹ Farsların kasideyi alıp geliştirmelerinden sonra Türkler de bu şiir şeklini kullanmaya başlarlar. Kasidenin ilk örneklerinde işlenen temalar; “çöl ve kabile hayatı, sevgilinin ayrılığı, ağlama ve hüzün”dür. Bu arada şairlerin kendilerini övdükleri de görülür.² Şairlerin dikkatini çeken, en eski konulardan olan övgünün tarihi, çok eskilere dayanır. Yazılı olarak Araplarda yaygın olan medh (övgü), cahiliye devrinden başlayarak Emevilerde ve Abbasilerde zirveye tırmanır. Kaside, saray ve saltanat geleneğinin başladığı Emevilerle “medh şiiri” hâlini alırken, kaside yazan şairler de, bu işin resmî görevlisi hâline gelirler. Daha çok, bir ihsan ümidiyle yazılan kasideler, çevre

* Celal Bayar Üniversitesi, Demirci Eğitim Fakültesi Öğrt. Üyesi.

¹ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1986, s. 137-140

² Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri*, İstanbul, 1985, s. 47

emirlik ve kabileler üzerinde olumlu bir tesir yapınca, devlet adamları ve melikler kaside yazdırmaya yönelirler.³ Abbasîler devri kasidelerinde, yerleşik hayatın özellikleri olarak “saray hayatı, ileri ve yüksek yaşayış” kasideye konu olur; hükümdar, vezir ve kahramanlara övgüler yazılır. Bu sırada, devrin şairlerinden Ebu Nuvâs, sarayda yaşattığı sevgiliden söz ederek, iç dünyasını, duygu ve düşüncelerini dile getirdiği kasideleriyle, tema açısından bir yenilik getirir.⁴ Abbasilerin son zamanlarında merkezî otorite zayıflayınca, uzakta oturan valilerin, sorumlulukları altındaki bölgeleri, yarı bağımsız idare etme istekleri, kasidenin bir övgü şiiri olmasında önemli rol oynar. Valiler, nüfuz ve güçlerini artırmak, siyasî otoritelerini tescil ettirmek için şecereler elde etmeye çalışırlar.⁵

İran edebiyatında bir nazım şekli hâline gelen kasidede, Arap şiiri etkisiyle başlayan medhiyeciliğin ilk örnekleri X. yüzyılda görülür. Sâsâniler döneminde, kasidenin değişen muhtevası içerisinde âşık; şarabı ve hayatı seven, hayatın acı yönlerine hiç dokunmak iste⁶meyen, neşe dolu bir şair olarak görünür.⁷ Şairlik sanatının öncelikle emir ve sultanların saraylarında ilgi görmesi; şiirin, yönetimlerin siyasî propagandası ve güç gösterisi için bir âlet olarak telâkki edilmesi; şiiri ve sanatı menfaat aracı yapan şairlerin açığözlülük hırsı ve memduhların bol ihsanlarıyla medh şiiri olarak kaside, Gazneliler ve Selçuklular döneminde en parlak dönemini yaşar.⁸ Şairler, kasidelerde, memduhların çeşitli özelliklerini ortaya koyarken, mazmun ve yeni espriler bulmada yeteneklerini, sanat güçlerini en son sınırına kadar kullanırlar.

Büyük Selçuklular ile Anadolu Selçukluları zamanındaki Farsça kasideler ve Anadolu Selçuklularının son zamanlarına doğru itibar kazanmaya başlayan Türkçe şiirlerden sonra kasideler, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk edebiyatında görülmeye başlar. İlk kasideciler Şeyhî (Ö.1431) ve Ahmet Paşa(Ö. 1497)dır. Hayâlî, (Ö.1556),Fuzûlî (Ö.1556), Nev’î (Ö.1599), Bâkî (Ö.1600) Rûhî (Ö.1605)16. yüzyılın, Nef’î (Ö.1635) Sabrî (Ö.1645) Şeyhülislâm Yahyâ (Ö.1644) Nâi’lî (Ö.1666)17. yüzyılın, Nazîm (Ö.1726), Nedim (Ö.1730) ve Şeyh Gâlib (Ö.1789) de 18. yüzyılın başarılı kasidecileridir.

Divan edebiyatında da kaside, bir övgü şiiri olarak hemen her şair tarafından; padişahın tahta oturması, kazanılan bir zafer, çeşitli kutlamalar, önemli yapıların tamamlanması, bazı makamların verilmesi vb. olaylar fırsat olarak değerlendirilip kaleme alınır. Ancak bu durum, her padişaha, vezire veya

³ Mehmet Çavuşoğlu, “Kaside” *Türk Dili*, Sayı: 414–415–416, Ankara, 1986, s. 17

⁴ İpekten, a.g.e., s. 47,48

⁵ Çavuşoğlu, “Kaside”, s. 17

⁶ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara, 1989, s.29

⁷ İpekten, Eski Türk Edebiyatı, s. 48

⁸ Hasan Çiftçi, “Klâsik Türk Edebiyatında Hiciv”, *Yedi İklim*, Sayı: 95, İstanbul, 1998, s. 46–47

her olaya medhiye yazıldığı anlamına gelmez. Nitekim XVII yüzyıl şairlerinden Nef'î, zamanında yaşadığı dört padişahı en çok I. Ahmet ile IV. Murat için kasideler yazar, bu padişahların lütûf ve ihsanlarını görür. Bu arada vezirler için de kasideler yazan şairin, I. Mustafa'ya bir cülûsiye bile yazmaması, sadece bir çeşit sosyal sigorta olan câize alma için kaside yazmadığını, daha çok gerçekten beğendiği, sevdiği kişileri övmeyi tercih ettiğini düşündürmeye elverişlidir

Zamanla bir övgü şiiri hâline getirilen kasidelerle, övgünün yanında başka duygu ve düşünceler de ifade edilir. Kasidenin övgü yönüyle kullanılmasına sebep olan dönemin sosyal, kültürel, iktisadî şart ve eğilimlerine zamanla kaside yazılanların şairle olan yakın ilişkileri ve şairlerin bu yakınlıktan doğan rahatlıkları eklenince bazı “şikâyet, istek” ve “arzu”ların da dile getirildiği görülür. Bu kasideler, toplumun sosyal felsefesini, tarihî hayat ve hareketlerini işleyen özellikler taşırlar.⁹

1. XIV. yüzyıl şairlerinden Ahmed-i Dâî, Emir Sultan'a yazdığı bir kasidesinde, vakıf gelirleri kendisine verilen bir köyün gelirini alamayınca, öfkelenir ve küser. Vakıf gelirini almasını engelleyen kişinin rüşvet aldığı, yetim malı yediğini, kendisinin böyle şeyler yapmadığını, padişahın verdiğiyle yetindiğini, çok himmetli olmasına rağmen korunmadığını söyledikten sonra, haklı olduğuna inandığını seziren bir şekilde, “*söyleyebileceği yanlış ve yersiz sözler için af dileyip kırgınlığını ve kızgınlığını göstererek, sıkıntısız olabileceği bir ölümsüz dirlik ile bir tükenmez hazine ister.*”

Ger hatâyise sözüm estagfiru'llâhe'l-azîm
Sözde istigfâr olursa 'afv olur çok seyyi'ât
Yâ ilâhî sen kanâ'at gencini erzâni kıl
Bir mukadder rızkiçün bârî nedür bu turrehât
Bir ölümsüz dirlikile bir dükenmez genc vir
Kim ne gayret olsun anda ne gile ne mühmelât¹⁰

2. Manisa'da iken Şehzâde Mahmut tarafından, Edirne'ye Sultan Bayezid'e elçi olarak gönderilen, XV. yüzyılın önde gelen şairlerinden Necatî Bey (Ö.1509), dönüşünde İstanbul'a uğrar. İçlerinde Zâtî'nin (Ö.1546) de bulunduğu devrin ünlü şairlerinin, ona, şiirlerini okudukları bir mecliste Fatih Camii müezzinlerinden Hallac Zâtî denilen biri de oraya gelir. Necatî Bey, ona, kim olduğunu sorunca, oradakiler “Zâtî derler” deyip, alaylı bir şekilde överler. Bu övgüleri gerçek sanan Necatî Bey, “*Zâtî gibi bir şair varken, onun mahlasıyla şiirler yazmak için çok kuvvetli bir şair olmak gerekir, buyurun*” diyerek Hallac Zâtî'ye şiirlerinden okutur. Adamın şairlikteki derecesini anlayınca “*Bre küstah,*

⁹ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1971, s. 188

¹⁰ Tunca Kortantamer, *Eski Türk Edebiyatı-Makaleler*, Ankara, 1993, s. 48

edepsiz, bu sermaye ile Zâtî'nin karşısına çıkıp boy ölçüşmek ne haddine. Eğer padişah âsitânından dönmüş olmasaydım, bir mahlasta kudretli bir şair varken, bazı küstah ve mukallitlerin aynı mahlasla şiir söylemelerini yasaklaması için bir kaside yazar, takdim ederdim.” diyerek, Hallac Zâtî'yi meclisten kovar.¹¹ Zâtî'nin anlattığı bu olay, bazı şairlerin isteklerini, şikâyetlerini arz etmede kasideyi, bir edebî arzuhâl niteliğiyle kullandıklarının bir belgesidir.

3. XVI. yüzyılın divan sahibi şairlerinden, Kanûnî Sultan Süleyman'ın ilgi ve iltifatına mazhar olan Hayâlî Bey (Ö.1556), Sultan Süleyman için yazdığı bir kasidede bütün şairlerde olduğu gibi, şairlerin önemini belirtir ve onlara hürmet gösterilmesini isterken, derdini söylemek ve bazı şikâyetlerini dile getirmek için yazdığını da söyler.

Dest-i zulmünden şikâyet eylerem ol şahâ kim
Tîg-ı kahrı sînemün mülkini vîrân eyledi
Hüsrevâ erbâb-ı nazma ihtirâm it ihtirâm
Çün severdi bunları Mahbûb-ı Rabbi'l-âlemîn¹²

“Kızgınlığının kılıcı, gönül ülkemi yıkıntı haline getirdi. Onun bana zulmeden elini, padişaha şikâyet ediyorum.”

“Ey padişahım, şiir ustalarına hürmet et. Çünkü âlemlerin Rabbi olan Allah'ın sevgilisi, onları severdi.”

Sıkıntılarında kurtulmak için, bir takım isteklerde bulunur. Bunların birisi de vakıf mütevelliliği veya dirliktir:

Ya tevliyet vir anı kalem birle zabt idem
Ya dirlik eyle olsun arada bahâne tîg¹³

“Ya bana bir vakıf mütevelliliği ver, onu kalemle yazayım. Ya da kılıç, arada bahane olsun, bir dirlik ver.”

Bu resme kılmaz idi beyân hâlümü kalem
İrgürmeyeydi fakr eli ger üstüh âna tîg

“Eğer fakirli eli, kılıcı kemiğe dayandırmasaydı, kalem, benim halimi, bu yazıda böyle açıklamazdı.” derken fakirliğini istek sebebi olarak ileri sürer.

Hayâlî bir kasidesinde de, Rumeli'ndeki kendi köyünün dirliğinin kendisine verilmesini ister.

Kulunun dinle şâhum vaf-ı hâlin
Bu hâli dinlemek ihsâna benzer
Diyâr-ı Rûm'da bir karye vardur

¹¹ Mehmet Çavuşoğlu, *Yahya Bey ve Divanından Örnekler*, Ankara, 1983, s. 13

¹² Ali Nihat Tarlan, *Hayalî Bey Divanı*, İstanbul, 1945, s. 53, 65

¹³ Tarlan, a.g.e., s. 19

Anun etrâfi kûhistâne benzer
İkibin üçyüz akçe yazusu var
Ne hâsıl çün hat-ı hûbâna benzer
Civârında yatur ecdâd-ı pâküm
Ki ben la'l oldum anlar kâna benzer¹⁴

“Padişahım, kölenin kendi halini anlatmasına (kulak ver) dinle. Onun bu halini dinlemek bile büyük bir iyiliktir. Rumeli’nde bir köy vardır. Onun çevresi, dağlık bir yere benzer. Oranın iki bin üç yüz akçelik dirliği vardır. Neye yarar? Çünkü güzellerin yüzündeki ayva tüylerine benzer. Etrafında, temiz ecdadım yatar ki ben kıpkırmızı bir taş oldum; onlar maden ocağına benzer..”

5. Sultan Süleyman’ın, kendisiyle şiir sohbeti yaptığı Bâkî (Ö.1600) de, padişaha iletilecek şikayetleri olduğunu belirtir ve bunların sunulması için müsaade ister:

Serverâ devr-i felekten yine şekvâmuz var
Tapuna arz idelüm ruhsat olursa el-ân¹⁵

“Ey başımızda bulunan ulu kişi! Talihin dönmesinden yine şikâyetimiz var. İzin verilirse, şu an makamına sunalım.”

Eziyet ve sıkıntı içinde olduğunu, kendi ayarında olanların yüksek derecelere ulaştığını ve yüksek rütbelere elde ettiğini söyleyip, içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulmak ister:

Zillet ü mihnet ile şimdi tamâm üç yıldır
Yaturuz zâviye-i hücrede bî-nâm u nişân¹⁶

“Tam üç yıldır eziyet ve sıkıntı içinde odanın köşesinde isimsiz ve rütbesiz olarak yatıyoruz.”

İrdiler pâye-i a’lâya ser-â-ser emsâl
Buldılar rütbe-i a’lâyı cemî’-i akrân

“Bize benzeyenler, baştanbaşa yüksek derecelere ulaştılar. Bütün bizim dengimiz olanlar, yüksek rütbelere buldular.”

Merhamet mevsimi ihsân demidür sultânım
Lutf kıl her ne ise devletüne lâyıq olan

“Sultanım, tam merhamet mevsimi, iyilik etme zamanıdır. Kudretine uygun ve lâyıq olan ne ise, öylece lütufta bulun.”

¹⁴ Tarlan, a.g.e., s. 55

¹⁵ Sabahattin Küçük, *Bakî Divanı*, Ankara, 1994, s. 10

¹⁶ Küçük, a.g.e., s.10-11

6. Lâmiî (Ö.1532), “gül” redifli kasidesinde, Sultan Süleyman’ı methederken, gül üstüne benzetmeler yapar. Ancak, bütün bunların “halini anlatma”ya bir vesile olduğunu, gülü tekrara gerek olmadığını söyler.¹⁷

Hâlimi i’lâm için bir beyt-i rengînüm yeter
Ya’ni ârifdür dilün hâcet degil tekrâr gül

Bu kadar gül veren bir dal nerede olur? sorusuyla amacını daha da belirginleştirir:

Feyz-i medhündür benüm kîlküm şeker-bâr eyleyen
Yoksa nice şâh ola kim vire bu mikdâr gül

“Kalemimin etrafa şeker saçmasına sebep olan, seni övmenin bereketidir. Yoksa bu kadar gül veren bir dal, nereden olsun.”

7. Sultan Süleyman dönemi şairlerinin en önemlilerinden bir olan Fuzûlî (Ö:1566) Sultan’a şöyle seslenir.¹⁸

Buldu âlem feyz-ı âmmından ‘ilâc-ı derd-i dil
Hâşe li’llâh kim kala ancak Fuzûlî dil-figâr
Var ümidüm kim ola hem şâmil ana merhamet
‘Âmm olur elbette feyz-i sâye-i Perverdgâr

“Herkes, gönül derdinin ilâcını onun her yere yayılan feyzinden bulmuştur. Sadece Fûzulî’nin gönlünün yaralı kalmasını Allah göstermesin.”

“Merhametin, onu da içine alacağına ümidim var. Her şeyi rızıklandıran Allah’ın hizmetkârı olan padişahın feyzinin, herkesi içine alacağından şüphe yoktur.”

Fuzûlî’nin ümidi gerçekleşir ve kendisine Bağdat’taki vakıfların gelirlerinden günde otuz akçe maaş bağlanır. Fakat parayı almakta güçlük çeken şair, bu durumu dile getirmek için Şikâyetnâme isimli mektup şeklindeki eserini yazar.¹⁹

Övgüleri içerisinde kapalı bir şekilde memduhların adalet ve fazilete riayet etmelerini istemeleri sonucunda zor durumda kalan şairler görülür.

Kanûnî’nin birinci İrakeyn seferinde, çekilen sıkıntı ve açlığı defterdar İskender Çelebi’ye sunduğu bir kasideyle tasvir edip, para ve yiyecek isteyen, yine Kanûnî’nin 1563-1564’de İstanbul’a su getirmesi dolayısıyla padişaha sunduğu bir kasideyle Ayasofya semtinin suyunun arttırılmasını isteyen, Zigetvar

¹⁷ Lâmiî Divanı, İstanbul Üniversitesi, Türkçe Yazmalar: 671, vr. 13a, 15a

¹⁸ Kenan Akyüz, vd., *Fuzûlî Divanı*, Ankara, 1990, s. 55

¹⁹ Banarlı, a.g.e., s.549; İpekten, Haluk, Fuzûlî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Erzurum,1973, s.43; Abdülkadir Karahan, “Fuzûlî’nin Mektupları”, T.D.E.D, C..III, İstanbul, 1945, s.1-2

seferinde bir kasideyle, oğlu Âdem'e verilen tımar sözü için Vezir Mustafa Paşa'nın delâletini isteyen XVI.yüzyıl şairlerinden Taşlıcalı Yahyâ (Ö.1582), Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi üzerine yazdığı, kaside tekniğinin ağır bastığı, övgü şiiri niteliğindeki mersiyesi üzerine, teftişine uğradığı Rüstem Paşa'ya sunduğu kasidelerde, doğruluğunun sabit olduğunu, bu yüzden tevliyetlerinin verilmesini ister²⁰

9. XVI. yüzyıl şairlerinden Gazâlî (Ö.1535), emekli olunca, İstanbul'a yerleşir. Şehrin sayfiyelerinden sayılan Beşiktaş'ta, kendisi için yaptırdığı ev ve bahçeyi ihyâ edecek bir tekke ile mescidi de yaptırdıktan sonra, onların masraflarını karşılamak üzere, kaplıca tarzında, havuzlu bir hamam yaptırmak ister. Bu plânını gerçekleştirmek için "Cernâme" adını verdiği 31 beyitlik bir manzum arzuhâl ile Sadrazam İbrahim Paşa'dan yardım ister.

Himmet eyleyüb Âsaf-ı devrân
'Arz-ı hâl ide Şeh Süleymân'e
Alıvire bir ev bahâcığını
Zahmet olmaya sâir erkâne
Aldı yetmiş bin akçe hâne-bahâ
Bir kemeñçe çalıcı çingâne
Ben ki ilm ehliyem revâ bu mıdur
Müstahak olmayam bu ihsâne

Şair isteğine kavuşur, ancak kurduğu havuzlu hamamın gördüğü rağbet, diğer hamam sahiplerini harekete geçirip dedikodular çıkınca, yaptırdığı havuz yine Sadrazam tarafından yıktırılır²¹

10. XVII. yüzyılın en önemli şairi Nabî'nin(Ö.1712) divanının tertibinde Silahtar İbrahim Paşa'nın yardımları ve gayretleri büyüktür. Nâbî, bu durumu divanının tertip edilme sebebini açıklayan kısmında, İbrahim Paşa'nın yardımını ve yakın ilgisini dile getirir:

Teveccüh itdi divân-ı fakîri itmege tertîb
Kühen müsveddelerde bir yere cem' itdi ser-tâ-pâ

"Divanımı düzenlemede ilgi gösterdi, eski müsveddelerden baştanbaşa bir yere topladı."

Bu sırada Nabî ve Haberîzâde Rahmî, Yahyâ adında bir hattatı, Paşa'ya bir kıt'ayla şikâyet ederek, eserlerinin Üsküdârî Çelebi tarafından istinsah edilmesini isterler:

²⁰ Çavuşoğlu, Yahya Bey ve Divanından Örnekler, s. 8-12

²¹ Banarlı, a.g.e., s. 574-577; Köprülü, "Gazâlî", İslâm Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul, 1993, s.728

İdüp âsârumuzı bir yed-i nerme teslîm
 Bizi kurtar kerem it dağdağa-i Yahya'dan
 Üsküdârî Çelebi desti münâsib görünür
 Hissedâr olsun o da zâ'ikâ-i ma'nâdan
 Bizim âsâr-ı perîşânumuzun cildi dahi
 Zevk-yâb olsun o güne yed-i müstesnâdan

“Eserlerimizi, nazik bir ele teslim edip, cömertlik et, bizi Yahya'nın ıstırabından kurtar. Üsküdarî Çelebi'nin eli, yazısı uygun görünür, böylece o da mana zevkından nasıplensin, payına düşeni alsın. Perişan eserlerimizin cildi de, böylece o üstün elin vasfının tadına varsın”.

Silahtar İbrahim Paşa'nın cevabî şiirine rağmen, şiirlerinin Üsküdarî Çelebi'ye verilmesi isteğinde ısrar eden Nâbî, yazdığı kaside de, önce Paşa'yı ve şiirini övdükten sonra şöyle der:

Lîk şimdi budur ümmîd-i mukîmân-ı Haleb
 İtmeye ref'-i Hudâ sâyesini şehbâdan
 Hele hıfz-i kütübün da'vî-i ma'hûdından
 Geçmezüz rabt-ı kulûb itdügümüz sevdâdan
 Taleb-i sûret olunsa ne 'aceb Nabî-i pîr
 İnfikâkı nice mümkün suverün ma'nâdan

“Lakin Halep'te oturanların ümidi şimdi budur; Allah, gölgesini Halep'ten kaldırmaz. Öncelikle, kitapların korunmasındaki bilinen şikâyetten, kalplerimizi bağladığımız isteğimizden vazgeçmeyiz. Nâbî, şekle önem verilse, şaşılır mı? Şekillerin, anlamdan ayrılması mümkün müdür?”²²

12. 1775'te İran tahtındaki Zend Kerim Han'ın, Bağdat valisi Ömer Paşa'yı şikâyeti üzerine, Bâbîâli, durumu yerinde görüp anlamak üzere Sünbülzâde Vehbi Efendi'yi (Ö.1809), sefir olarak İran'a – Şiraz'a – gönderir. Şair Vehbi Efendi, İran'a gider, görevini tamamlar, Bağdat'a dönünce, olaydan Ömer Paşa'nın sorumlu olduğunu İstanbul'a bir tahriratla bildirir. Bunu öğrenen Ömer Paşa, Şair Vehbî'nin İran'da bulunduğu sırada, devlet hizmetinde bulunanlara yakışmayacak hareketlerle İranlılara rezil olduğunu yayması üzerine I. Abdülhamit, öldürülmesi için emir verip, bu işi için bir özel memur yola çıkarır. Şairin İstanbul'daki dostları, kendisini gizlice haberdar ederek, İstanbul'a dönüp Üsküdar'da saklanmasını bildirirler. İstanbul'a dönen şair, manzum bir sefâretnâme olan “tannâne” kasidesini yazar. Şair,

Dil-beste olan lûtf-ı Hudâvend-i Kerîme
 Rabt-ı emel etmez Kerem-i Zend Kerîm'e

²² Ali Fuat Bilkan, “Nabî'nin Sanat Çevresi ve Sanatçı Dostları”, *Yedi İklim*, Sayı: 65, İstanbul, 1995, s.65

diyerek, bir çeşit tekzip veya tarziye ile kasidesine son verir. Alınan diğer haberlerle de sorumlunun Ömer Paşa olduğu anlaşılır. Kendisine sunulan kasideyi beğenen I. Abdülhamit, şairi affeder²³ ve şairin kasidesi hayatını kurtarırken, tarihe mal olmuş bir olayın belgesi niteliğine de bürünür.

13. Şeyh Galib'in III. Selim'e sunduğu bir kaside, kasidelerin önemli işler gördüğünün iyi bir örneğidir.

Gönül bir beyt-i ma'mûr-ı safâdır aşk mi'mârı
Yatur ammâ ki şimdi başka bâmı başka dîvarı

matlayla başlayan kasidesiyle Şeyh Galib, tayin edildiği Galata Mevlevîhanesinin harap durumunu III. Selim'e sunar. Kasideyi okuyan padişah, hemen dergâhın onarılmasını emreder.²⁴

Sonuç olarak, kaside, divan edebiyatında da övgü şiiri olma niteliğiyle yazılmaya başlanır. Bu niteliğin öne çıkışında şairi saran çağın sosyal, kültürel, iktisadî şart ve eğilimleri önemli rol oynar. Ancak bütün şairlerin, kasideyi, bu niteliğiyle kullandığı söylenemez. Sadece birini övmek için yazılmış şiirler denemeyecek kadar karışık bir yapı taşıyan kasidelerin yazılma nedenleri göz ardı edilmemelidir. Kasidenin bu niteliğine, zamanla şikâyet, istek ve arzuların eklendiği görülür. Özellikle haksızlığa uğrayan bir kişinin hakkını araması, uğradığı haksızlığı ifade etmesi, makul bir istekte bulunması açısından bakıldığında kasideler, bir “edebî dilekçe” niteliğine bürünür. Ele aldığı devrin sosyal yapısı, edebî ve kültürel özellikleri, sunulan şahsiyetlerin tarihî kimlikleri, geçmişe ışık tutan yanlarıyla ele aldığımız kasideler, bu durumun güzel örneklerindedir. Bu tür kasidelerle, çağlarına ait sosyolojik bilgiler günümüze ulaşmıştır. Ayrıca kasidenin bu niteliği, ortak İslâm edebiyatları içerisinde Türk Edebiyatı'nın, kendi yapısındaki gelişmesi olarak da düşünülmelidir. Kasidenin “bir medh şiiridir” şeklindeki klâsikleşmiş tanımı, bu çerçevede ele alınıp, şairin ve kaside yazılanın konumu doğru kavranmalıdır. Böyle bir yaklaşım Türk edebiyatının en uzun zamanını teşkil eden edebî yaşayış ve anlayışa daha isabetli bir yorum yapmayı sağlayacaktır.

²³ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeler*, Ankara,1992, s. 134-136

²⁴ Dursun Ali Tökel, “Türk Cihan Hâkimiyeti İdealinin ve Sosyal Hayatın Önemli Bir Vesikası Olarak Kasideler” , *Millî Eğitim*, Ankara, 2005, Sayı: 166, s.21-22

KAYNAKÇA:

- AKYÜZ, Kenan, Beken, Süheyl, Cunbur, Müjgan, Fuzûlî Divanı, Ankara, 1990, Akçağ Yayınları
- BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1971, M.E.B. Yayınları,
- BİLKAN, Ali Fuat, “Nâbî’nin Sanat Çevresi ve Sanatçı Dostları”, Yedi İklim, İstanbul, 1995, Sayı: 65
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, Necatî Bey Divanı, İstanbul, (?),Tercüman 1001 Temel Eser,
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet Yahya Bey ve Divanından Örnekler, Ankara, 1983, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, “Kaside”, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II, (Divan Şiiri), Sayı: 414-415-416, Ankara, 1986
- ÇİFTÇİ, Hasan, “Klâsik İslâm Edebiyatında Hiciv”, Yedi İklim, İstanbul, 1998, Sayı: 95
- İPEKTEN, Haluk, Eski Türk Edebiyatı–Nazım Şekilleri, İstanbul, 1985, Birlik Yayın Kooperatifi,
- İPEKTEN, Haluk, Fuzulî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Ankara, 1973, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları
- KARAHAN, Abdülkadir “Fuzûlî’nin Mektupları”, T.D.E.D., 1945, C.III, s.1-2
- KÜÇÜK, Sabahattin, Bâkî Divanı, Ankara, 1994, Türk Dil Kurumu Yayınları,
- KORTANTAMER, Tunca, Eski Türk Edebiyatı- Makaleler, Ankara, 1993, Akçağ Yayınları
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1986
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat, “Gazalî”, İslâm Ansiklopedisi, C. IV., İstanbul, 1993
- Lâmiî Çelebi Divanı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü: 671
- TARLAN, Ali Nihat, Hayalî Bey Divanı, İstanbul, 1945, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- TÖKEL, Dursun Ali “ Türk Cihan Hâkimiyeti İdealinin ve Sosyal Hayatın Önemli Bir Vesikası Olarak Kasideler”, Milli Eğitim, Ankara, 2005, Sayı: 166
- UNAT, Faik Reşit, Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri, Ankara, 1992, Türk Tarih Kurumu Yayınları,